

Wstęp do teorii mediów

Wykład IV

Krzysztof Gajewski
Instytut Komunikacji Specjalistycznej i Interkulturowej
Uniwersytet Warszawski

Warszawa, 23 marca 2021

Typy kultur

Słowo magiczne

Skuteczność symboliczna

Typy kultur

Margaret Mead (1901-1978)

1. kultura postfiguracywna (→przeszłość): społeczeństwo tradycyjne (syn kowala zostaje kowalem)
2. kultura kofiguracywne (→teraźniejszość): dzieci pionierów i emigrantów; kibuce: pierwsze pokolenie kofiguracywne, następne wraca do modelu postfiguracywnego; intytucjonalizacja kofiguracji: kultura młodzieżowa
3. kultura prefiguracywne (→przyszłość): społeczeństwo informacyjne, innowacyjność

Słowo magiczne

Bronisław Malinowski (1884-1942): geneza języka magii

*formuła magiczna jest sekwencją słów, mniej lub bardziej tajemniczych, znanych już od niepamiętnych czasów i zawsze przekazywanych przez ogólnie uznanego czarownika jego następcom; pierwszy czarownik, który pojawił się na ziemi, otrzymał tę formułę od jakiegoś **nadprzyrodzonego pośrednika** albo też przynieśli ją ze sobą najstarsi przodkowie z podziemi, gdzie magia stosowana była już wcześniej*

- in principia erat verbum

znaczenie języka magii

znaczenie formuł magicznych sprowadza się do skutków wywołanych przez słowa magiczne w rytualnym kontekście sytuacyjnym

słowo magiczne: „atrybut relacji między człowiekiem a rzeczą”

specyfika języka magii

Formuła magiczna zawsze różni się od zwrotu mowy potocznej, nawet jeśli skonstruowana jest w sposób gramatycznie poprawny i wyśpiewana jak najmniej emfaticznie. Większość formuł różni od potocznych wypowiedzi już sam sposób ich wyśpiewywania. Ponadto, stosowane w nich słownictwo wiąże się ściśle z bardzo złożonym systemem dogmatów, z założeniami teoretycznymi odnoszącymi się do pierwotnej mistycznej siły zawartej w słowach, do mitów, niewidocznego współdziałania duchów przodków, a co ważniejsze, do oddziaływania na zasadzie sympatycznego powinowactwa zwierząt, sił przyrody i przedmiotów

- funkcja magii słownej: „polega na stwarzaniu poczucia zaufania, na wzmaganiu nadziei oraz oczekiwań i w ten sposób - na stymulowaniu ludzi do wysiłku, wytrwałości i działania”
- funkcja magiczna jest odrębna od funkcji komunikacyjnej czy f. poznawczej

Skuteczność symboliczna

Claude Lévi-Strauss (1908-2009): Skuteczność symboliczna

- „pieśń stanowi psychologiczną manipulację chorego narządu”
- „Dokona się (...) przejście od rzeczywistości najbardziej pospolitej do mitu, od świata fizycznego do świata fizjologicznego, od świata zewnętrznego do świata wewnętrznego”
- bóle porodowe są upersonifikowane jako zwierzęta:
wuj Aligator, z jego wystającymi oczyma, z ciałem giętkim i pokrytym plamami, który rusza się tu i tam, zatrzymując się i machając ogonem; (...) Ośmiornica, której lepkie przyssawki kolejno wysuwają się i wsuwają

Kuracja szamańska

- „Kuracja polegałaby więc na tym, by udostępnić myśli sytuację daną początkowo w terminach uczuciowych; by uczynić bóle, których ciało nie chce znosić, czymś, co może być przez umysł uznane. Fakt, że mitologia szamana nie odpowiada rzeczywistości obiektywnej, jest bez znaczenia; chora wierzy w nią i jest członkiem wierzącego w nią społeczeństwa”
- dlaczego kuracja nie działa w naszym przypadku
*stosunek między mikroblem a chorobą jest zewnątrzny względem umysłu pacjenta, jest **stosunkiem przyczynowo-skutkowym**; natomiast stosunek między potworem a chorobą jest usytuowany świadomie lub nieświadomie w tym umyśle; jest to stosunek symbolu do rzeczy symbolizowanej, albo, by skorzystać ze słownictwa językoznawców, **stosunek tego, co znaczące, do tego, co znaczone.***

- „Szaman dostarcza chorej języka, w którym dają się bezpośrednio wyrazić stany nieformułowane”
- „Pod tym względem kuracja szamanistyczna mieści się w połowie drogi między naszą medycyną organiczną a terapiami psychologicznymi, jak psychoanaliza. Jej oryginalność polega na tym, że stosuje ona do zaburzenia organicznego metodą bardzo zbliżoną do tych terapii.”

Kuracja szamańska a psychoanaliza

- „Kuracja szamanistyczna wydaje się dokładnym równoważnikiem kuracji psychoanalitycznej przy równoczesnym odwróceniu wszystkich terminów. Obie dążą do spowodowania pewnego doświadczenia; obie osiągają to, odtwarzając mi, który chory ma przeżyć lub przeżyć ponownie. Ale w jednym przypadku jest to **mit indywidualny** budowany przez chorego ze składników, które wydobywa on ze swej przeszłości; w drugim przypadku jest to **mit społeczny**, otrzymywany przez chorego z zewnątrz (...). psychoanalityk słucha, a szaman mówi.”
- „W toku leczenia schizofrenii lekarz dokonuje operacji, a chory wytwarza swój mit; w toku kuracji szamanistycznej lekarz dostarcza mitu, a chory dokonuje operacji”

Skuteczność symboliczna polegałaby właśnie na tej „zdolności pobudzania”, którą posiadałyby względem siebie nawzajem struktury formalnie homologiczne, wznoszone z różnych materiałów na różnych piętrach żywego organizmu: procesów organicznych, nieświadomej aktywności psychicznej, myśli refleksyjnej.

1. Claude Lévi-Strauss, Skuteczność symboliczna, w: Claude Lévi-Strauss, Antropologia słowa, przeł. Krzysztof Pomian, Wydawnictwo KR, Warszawa 2000
2. Margaret Mead, Kultura i tożsamość : studium dystansu międzypokoleniowego, przeł. J. Hołówka, Warszawa 2000
3. Bronisław Malinowski, Etnograficzna teoria słowa magicznego, przeł. Barbara Leś, w: Antropologia słowa. Zagadnienia i wybór tekstów, red. Grzegorz Godlewski, Andrzej Mencwel, Roch Sulima, Warszawa 2003,